

Rijden onder invloed in de provincie Gelderland,
1997-1998

M.P.M. Mathijssen

Rijden onder invloed in de provincie Gelderland, 1997-1998

Ontwikkeling van het alcoholgebruik door automobilisten in weekendnachten

R-98-60

M.P.M. Mathijssen

Leidschendam, 1999

Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV

Documentbeschrijving

Rapportnummer:	R-98-60
Titel:	Rijden onder invloed in de provincie Gelderland, 1997-1998
Ondertitel:	Ontwikkeling van het alcoholgebruik door automobilisten in weekendnachten
Auteur(s):	M.P.M. Mathijssen
Onderzoeksmanager:	Mr. P. Wesemann
Projectnummer SWOV:	52.646
Opdrachtgever:	Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat, Directie Oost-Nederland
Trefwoord(en):	Drunkennes, driver, night, blood alcohol content, weekend, police, surveillance, age, man, woman, enforcement (law), publicity, legislation, behaviour, Netherlands.
Projectinhoud:	Dit rapport doet verslag van onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Gelderland, in vrijdag- en zaterdagnachten van het najaar van 1998.
Aantal pagina's:	25
Prijs:	f 17,50
Uitgave:	SWOV, Leidschendam, 1999

Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV
Postbus 1090
2260 BB Leidschendam
Telefoon 070-3209323
Telefax 070-3201261

Inhoud

1.	<i>Inleiding</i>	4
2.	<i>Opzet en uitvoering van het onderzoek</i>	6
2.1.	Opzet	6
2.2.	Steekproef	6
2.3.	Uitvoering	7
2.4.	Statistische analyse	7
3.	<i>Resultaten van het onderzoek</i>	8
3.1.	Ontwikkeling van het alcoholgebruik in Gelderland	8
3.2.	Alcoholgebruik naar weekendnacht en onderzoeksgebied	9
3.3.	Alcoholgebruik naar weekendnacht en tijdstip	9
3.4.	Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd	9
3.5.	Herkomst van overtredders	11
3.6.	Alcoholgebruik naar politieregio	11
3.7.	Enquêteresultaten politietoezicht	11
4.	<i>Conclusies en aanbevelingen</i>	13
4.1.	Conclusies	13
4.2.	Aanbevelingen	13
	<i>Bijlage 1 Enquêteformulier</i>	15
	<i>Bijlage 2 Toelichting WPM-analyse</i>	17
	<i>Bijlage 3 Tabellen 1 t/m 7</i>	19

1. Inleiding

Evenals in de jaren 1989 tot en met 1997 heeft de SWOV in 1998, in nauwe samenwerking met de drie Gelderse politieregio's, het alcoholgebruik van automobilisten in Gelderland geïnventariseerd.

Het belangrijkste doel van het SWOV-onderzoek is het vaststellen van ontwikkelingen in het alcoholgebruik van de Gelderse automobilisten en het opsporen van perioden, gebieden en groepen bestuurders met een verhoogd alcoholgebruik en/of een verhoogd risico op een alcoholongeval.

Het nauwkeurig volgen van ontwikkelingen in het alcoholgebruik in het verkeer is voor het beleid van wezenlijk belang, omdat een relatief kleine toename van het rijden onder invloed al ernstige gevolgen voor de verkeersveiligheid kan hebben. Gegevens over eventuele speciale probleemgroepen of probleemgebieden kunnen worden gebruikt bij het opzetten van toezicht- en voorlichtingscampagnes rond alcoholgebruik in het verkeer.

Alcoholgebruik in het verkeer heeft een sterk negatieve invloed op de ongevalskans en de ernst van het letsel. Geen enkele andere enkelvoudige factor is als ongevalsoorzaak zo belangrijk als alcoholgebruik. Bestrijding van alcohol in het verkeer is dan ook terecht een speerpunt in het verkeersveiligheidsbeleid. En er is reden om de aandacht niet te laten verslappen: na een sterke vermindering van het rijden onder invloed vanaf het midden van de jaren tachtig was er in de eerste helft van de jaren negentig weer sprake van een geleidelijke toename. In 1991 was in weekendnachten 3,9% van de Nederlandse automobilisten onder invloed, in 1992 4,0%, in 1993 4,2% en in 1994 zelfs 4,9%. Daarna is het alcoholgebruik weer licht afgenomen: 4,7% overtreders in 1995, 4,4% in 1996 en 4,3% in 1997. Deze daling viel samen met een geleidelijke toename van het politietoezicht.

Veranderingen in het alcoholgebruik van verkeersdeelnemers en daarmee samenhangende veranderingen in de verkeersveiligheid zijn in Nederland alleen door middel van gedragsmetingen binnen redelijke termijn te detecteren. Ongevallengegevens lenen zich minder goed voor dit doel; zij zijn niet alleen onvolledig maar ook in hoge mate onbetrouwbaar. Ook enquêtegegevens zijn voor het vaststellen van alcoholgebruik door automobilisten minder goed bruikbaar, omdat mensen nu eenmaal niet erg betrouwbaar rapporteren over hun eigen gedrag, zeker niet als er min of meer een taboe op dat gedrag rust. Men is dan sterk geneigd sociaal wenselijke antwoorden te geven. Bij vroeger rij- en drinkgewoontenonderzoek werden beweerd en feitelijk gedrag gelijktijdig onderzocht; de discrepanties waren vaak zeer groot.

Sinds 1970 voert de SWOV in nauwe samenwerking met de politie bijna elk najaar een onderzoek uit naar het alcoholgebruik van de Nederlandse automobilisten, het onderzoek 'Rij- en drinkgewoonten'. Dit is een zogenaamd standaardonderzoek, dat het mogelijk maakt ontwikkelingen in het alcoholgebruik van automobilisten van jaar tot jaar op de voet te volgen. De metingen worden uitgevoerd in vrijdag- en zaterdagnachten. De opdracht voor het onderzoek van 1998 in Gelderland is aan de SWOV verleend door de Directie Oost-Nederland van Rijkswaterstaat.

De onderzoekspopulatie (automobilisten) en de onderzoekstijdstippen (weekendnachten) zijn indertijd uitgekozen op grond van hun grote bijdrage aan de alcoholonveiligheid. Bij tweederde van de geregistreerde alcoholongevallen in Nederland is het een automobilist die alcohol heeft gebruikt. En in weekendnachten gebeuren relatief veel alcoholongevallen: de vrijdag- en zaterdagavond, die samen 7% van de totale week uitmaken, nemen meer dan een kwart van de geregistreerde alcoholongevallen voor hun rekening. Andere perioden van de week met een relatief grote alcoholonveiligheid zijn de donderdagnacht, de vrijdag- en zaterdagavond en de zondagochtend, -avond en -nacht: bijna 40% van de ernstig gewonde alcoholslachtoffers in 21% van de week.

Het onderzoek heeft een unieke tijdreeks gegevens over het alcoholgebruik van Nederlandse automobilisten opgeleverd. Die gegevens zijn zowel voor landelijk als regionaal verkeersveiligheidsbeleid van belang. Behalve in schriftelijke verslagen aan de landelijke en regionale opdrachtgevers worden de resultaten ook opgenomen in BIS-V, het geautomatiseerde Beleids-InformatieSysteem over ontwikkelingen in een aantal belangrijke aandachtsgebieden voor het verkeersveiligheidsbeleid. Door de grote omvang van de steekproef zijn betrouwbare uitspraken mogelijk over ontwikkelingen in het alcoholgebruik, niet alleen op landelijk, maar ook op provinciaal niveau.

De feitelijke uitvoering van het onderzoek gebeurt door controleteams van de politie, volgens richtlijnen die de SWOV heeft opgesteld. Zonder de medewerking van de politie zou het huidige onderzoek niet mogelijk zijn. De SWOV is de politie dan ook dankbaar voor haar medewerking, en voor het enthousiasme en de zorgvuldigheid waarmee zij de metingen uitvoert.

Naast de metingen van het alcoholgebruik van automobilisten voert de SWOV sinds 1993 een korte enquête uit onder de contactpersonen bij de politie. Die is bedoeld om enig inzicht te krijgen in de aard en omvang van het politietoezicht en in eventuele veranderingen daarin. De vragenlijst is als *Bijlage 1* in dit verslag opgenomen.

2. Opzet en uitvoering van het onderzoek

2.1. Opzet

Het onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in Gelderland wordt de laatste jaren steeds uitgevoerd door acht controleteams van de politie. Deze teams worden zo goed mogelijk verdeeld naar urbanisatiegraad en geografisch gebied c.q. politieregio. De onderzoeksmetingen vinden plaats in vrijdag- en zaterdagnachten in het najaar. In 1998 zijn de metingen uitgevoerd in de periode van 31 oktober tot 20 december. Vier metingen vonden plaats in een nacht van vrijdag op zaterdag: in Nunspeet e.o., Apeldoorn, de Achterhoek en Over-Betuwe. De vier overige metingen zijn uitgevoerd in een nacht van zaterdag op zondag: in Arnhem, Nijmegen, Ede/Wageningen en de Bommelerwaard.

Elk politieteam voert in principe per avond/nacht alcoholcontroles uit op zes verschillende locaties, die in overleg met de SWOV zijn uitgekozen. Op iedere locatie wordt drie kwartier achtereen gecontroleerd, waarna het team zich verplaatst naar de volgende locatie. In 1998 zijn in Nunspeet e.o. en in Arnhem op slechts vier locaties metingen uitgevoerd, omdat het onderzoek naar alcoholgebruik daar werd gecombineerd met onderzoek naar drugs- en medicijngebruik. Op de eerste en vierde locatie in die onderzoeksgebieden is anderhalf uur achtereen gemeten. Hiervoor is gekozen, omdat de verplaatsing van de onderzoeksruimte voor het drugs- en medicijnenonderzoek wat extra tijd vergde. Het onderzoek naar drugs- en medicijngebruik in Overijssel maakte deel uit van een landelijk onderzoek, waarover de SWOV apart zal rapporteren.

Bij de alcoholcontroles houdt de politie willekeurige automobilisten staande, die een blaastest moeten afleggen op een draagbare elektronische ademtester. Bij het onderzoek wordt gebruik gemaakt van testers met cijfermatige uitlezing van een exact BAG-promillage (BAG = bloedalcoholgehalte; de wettelijke BAG-limiet ligt in Nederland op 0,5 promille). De testers die in 1998 zijn gebruikt, zijn van het fabrikaat Dräger, type Alcotest 7410 Plus. Voor het gebruik van deze testers heeft het Gerechtelijk Laboratorium van het Ministerie van Justitie toestemming verleend.

Van elke geteste automobilist registreert de politie het geslacht, de leeftijd en de uitslag van de test. Van overtreders die op het politiebureau de adem-analyse voor bewijsdoeleinden moeten ondergaan, registreert de politie bovendien de herkomst (dat wil zeggen de plaats waar zij alcohol hebben gebruikt: horecagelegenheid, sportkantine, bezoek of feestje, werk of thuis).

2.2. Steekproef

In vergelijking met 1997 zijn er in 1998 geen belangrijke veranderingen aangebracht in de steekproef van Gelderse onderzoeksgebieden.

2.3. Uitvoering

De acht controleteams van de politie hebben in het najaar van 1998 in Gelderland 2.812 willekeurige automobilisten staande gehouden en getest. Zowel in Apeldoorn als in Ede-Wageningen is de controle op de laatste locatie voortijdig afgebroken, in Apeldoorn als gevolg van een te groot aanbod van verdachten, in Ede als gevolg van een schietincident in het uitgaanscentrum. Hiervoor is gecorrigeerd door de verzamelde gegevens op de laatste locatie te dupliceren; daardoor is de oorspronkelijke steekproef opgehoogd met 24 records. De uiteindelijke steekproef omvat daarmee 2.836 records; dat zijn er 299 meer dan in 1997.

2.4. Statistische analyse

De BAG-waarden van de automobilisten zijn ten behoeve van de analyse ingedeeld in vijf klassen:

1. < 0,2 promille (niet-drinkers);
2. 0,2-0,5 promille (lichte drinkers);
3. 0,5-0,8 promille (lichte overtredders);
4. 0,8-1,3 promille (zwaardere overtredders);
5. > 1,3 promille (zeer zware overtredders).

De indeling in een BAG-klasse gebeurt in principe op basis van de uitslag van de ademtest op straat. Bij de automobilisten die op het politiebureau een ademanalyse voor bewijsdoeleinden hebben ondergaan, is het op straat gemeten BAG waar nodig gecorrigeerd. De uitslag van de ademanalyse wordt daartoe eerst ontdaan van zijn correctiefactor. Vervolgens wordt daar een waarde bij opgeteld om te corrigeren voor de afbraak van alcohol in het tijdsbestek tussen de ademtest op straat en de ademanalyse op het bureau. De gemiddelde afbraak bedraagt 0,15 promille per uur.

De verzamelde gegevens zijn geanalyseerd met behulp van het log-lineaire analyseprogramma WPM (Weighted Poisson Model). Met behulp daarvan wordt nagegaan of er in het alcoholgebruik van de bestuurders verschillen bestaan naar jaar, gebied, dag en tijdstip, geslacht en leeftijd. In *Bijlage 2* wordt een korte toelichting gegeven op deze analysemethode.

In het kader van dit onderzoek is tweezijdig getoetst op 5%-niveau: voor een significant effect moet de χ^2 -waarde groter zijn dan 3.84 bij één vrijheidsgraad; de Z-waarde moet groter zijn dan 1.96.

3. Resultaten van het onderzoek

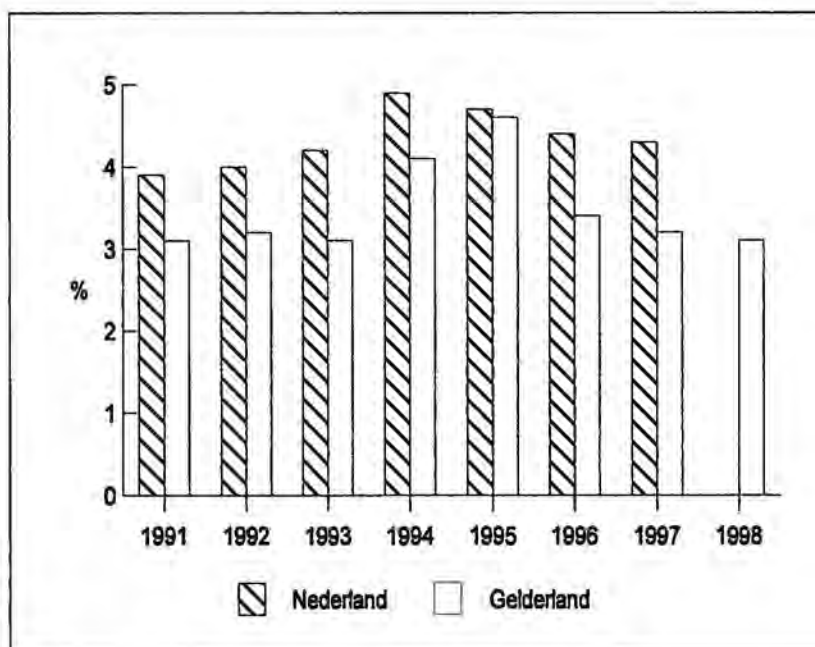
De resultaten van het onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Gelderland worden in dit hoofdstuk besproken aan de hand van de *Tabellen 1 t/m 7 uit Bijlage 3*. De Gelderse resultaten van 1998 worden steeds vergeleken met Gelderse en landelijke resultaten van 1997.

3.1. Ontwikkeling van het alcoholgebruik in Gelderland (tabel 1)

In 1998 zijn in Gelderland iets - maar niet significant - minder drinkers (BAG $\geq 0,2\%$) aangetroffen dan in 1997: respectievelijk 7,7% en 8,0%. Het aandeel overtreders (BAG $\geq 0,5\%$) is vrijwel gelijk gebleven: 3,1% in 1998 tegen 3,2% in 1997.

In heel Nederland bedroeg het aandeel overtreders in het najaar van 1997 4,3%. Het Gelderse percentage week daar - in gunstige zin - significant van af: $\chi^2 = 81.7$ bij $df = 1$; $Z = 9.0$.

In *Afbeelding 1* is de ontwikkeling van het rijden onder invloed in Gelderland en in heel Nederland sinds 1991 weergegeven. Er is in te zien, dat de Gelderse situatie gedurende de hele periode van 1991 t/m 1997 (met uitzondering van 1995, toen er praktisch geen verschil was), in gunstige zin afwijkt van het landelijke beeld. De landelijke gegevens over 1998 zijn nog niet bekend, maar het is niet te verwachten dat die sterk zullen afwijken van de gegevens over 1997.

Afbeelding 1. *Ontwikkeling van het aandeel rijders onder invloed in Nederland en de provincie Gelderland, 1991-1998.*

Hoewel het aandeel overtreders in Gelderland tussen 1997 en 1998 nauwelijks is veranderd, lijkt er toch sprake te zijn van een licht positieve ontwikkeling. Het aandeel bestuurders met een BAG $\geq 0,8\%$ is namelijk iets sterker

afgenomen: van 1,8% in 1997 tot 1,6% in 1998. Ook dit effect is overigens niet statistisch significant. Het landelijke percentage zwaardere en zeer zware overtreders bedroeg in 1997 2,1%.

3.2. Alcoholgebruik naar weekendnacht en onderzoeksgebied (tabel 2)

Als we het rijden onder invloed in Gelderland per weekendnacht bezien, blijkt met name in de vrijdagnacht het aandeel overtreders iets - maar niet significant - afgenomen te zijn: van 2,8% in 1997 tot 2,5% in 1998. In de zaterdagnacht is het aandeel overtreders vrijwel gelijk gebleven: 3,6% in 1997 en 3,5% in 1998. In heel Nederland zijn de afgelopen jaren juist meer overtreders aangetroffen in de vrijdagnacht dan in de zaterdagnacht: in 1997 was in de vrijdagnacht 5,0% in overtrekking, tegen 3,7% in de zaterdagnacht. Gelderland wijkt op dit punt dus af van het landelijke beeld. Ook in 1996 en 1997 was dat al het geval. Dit verschijnsel is waarschijnlijk geen gevolg van een afwijkend rij- en drinkgedrag in Gelderland, maar van de verdeling van de acht Gelderse onderzoeksgebieden over de beide onderzoeksnachten.

De laagste percentages overtreders zijn in 1998, evenals in voorgaande jaren, aangetroffen in de Achterhoek (0,8%) en in Nunspeet e.o. (1,5%). De hoogste percentages overtreders zijn in 1998 aangetroffen in Arnhem (5,5%) en Apeldoorn (5,2%). De sterkste toename van het rijden onder invloed heeft zich voorgedaan in Ede/Wageningen: van 2,7% overtreders in 1997 tot 4,6% in 1998.

3.3. Alcoholgebruik naar weekendnacht en tijdstip (tabel 3)

Naarmate het later wordt, neemt het aandeel overtreders zowel in de vrijdag- als de zaterdagnacht toe. Dit verschijnsel heeft zich de afgelopen jaren niet alleen in Gelderland maar ook in de rest van Nederland voorgedaan. En hoewel het verkeersaanbod laat in de nacht sterk afneemt, wordt er dan niet alleen procentueel maar ook in absolute zin het meest onder invloed gereden: in 1998 zijn in Gelderland tussen 22.00 en 24.00 uur 24 overtreders betrap, tussen 0.00 en 2.00 uur 21 en tussen 2.00 en 4.00 uur 42.

3.4. Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd (tabel 4)

Mannen rijden in het algemeen vaker onder invloed dan vrouwen. Ook in Gelderland was dat in de afgelopen jaren steeds het geval. In 1998 was 3,7% van de mannen in overtrekking, tegen 1,8% van de vrouwen. Het verschil was daarmee wat groter dan in 1997, toen 3,6% van de mannen en 2,3% van de vrouwen in overtrekking was. Deze verandering is overigens niet statistisch significant.

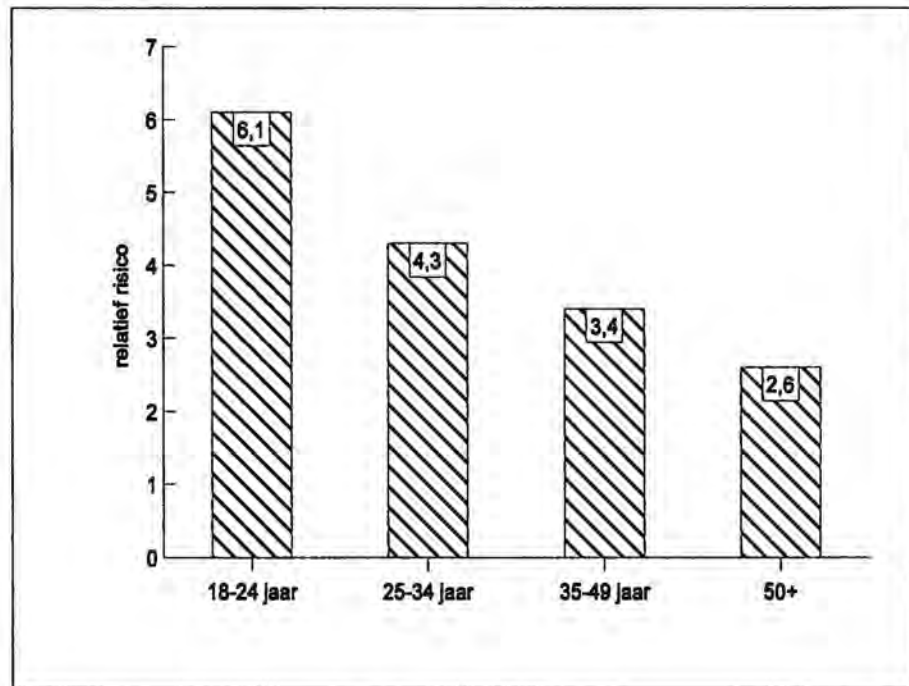
In heel Nederland was in 1997 5,0% van de mannen in overtrekking en 2,6% van de vrouwen.

Bij de mannelijke bestuurders zijn in 1998 in Gelderland de minste overtreders aangetroffen in de leeftijdsklasse van 18 t/m 24 jaar: 2,2%; in 1997 scoorde deze categorie met 4,2% overtreders nog relatief slecht. Tussen de overige leeftijdsklassen bestonden in 1998 geen verschillen van betekenis. In heel Nederland rijden mannen onder de 25 jaar eveneens minder onder invloed dan oudere mannen, maar hun alcoholgebruik vertoont wel een

opgaande lijn: in de periode 1991-1993 was gemiddeld 3,2% in overtreding, in de periode 1994-1996 gemiddeld 3,5% en in 1997 3,9%.

In Gelderland is dat beeld minder duidelijk terug te vinden. Als gevolg van de betrekkelijk kleine deelsteekproeven variëren de aandelen overtreders per leeftijdsklasse sterk van jaar tot jaar.

Een toename van het rijden onder invloed door jonge bestuurders is zorgwekkend, omdat de ongevalsrisico's na alcoholgebruik sterker toenemen naarmate een bestuurder jonger is (zie Afbeelding 2).

Afbeelding 2. Verhoging van het ongevalsrisico van mannelijke automobilisten bij een BAG > 0,5‰ per leeftijdsklasse (berekend op basis van gegevens over 1996 en 1997; risico bij BAG < 0,5‰ = 1).

Daar komt nog bij, dat jonge bestuurders ook in nuchtere toestand al een veel grotere kans op een ongeval hebben dan oudere bestuurders. Deze combinatie van factoren leidde de afgelopen jaren tot een onevenredig groot aantal mannen van 18 t/m 24 jaar die in Nederland slachtoffer werden van een alcoholongeval. In 1997 behoorde 22% van alle overleden en in het ziekenhuis opgenomen slachtoffers van alcoholongevallen tot deze categorie, die slechts 5% van de Nederlandse bevolking uitmaakt.

Bij de vrouwelijke bestuurders zijn in 1998 in Gelderland de minste overtreders aangetroffen in de leeftijdsklasse van 25 t/m 34 jaar (0,7%). Maar ook bij de vrouwelijke bestuurders variëren de aandelen overtreders per leeftijdsklasse sterk van jaar tot jaar als gevolg van de kleine deelsteekproeven.

In 1998 was 68% van alle gecontroleerde bestuurders in Gelderland van het mannelijk geslacht, tegen 70% in 1997. In heel Nederland bedroeg het aandeel mannelijke bestuurders in 1997 72%.

3.5. Herkomst van overtreeders (tabel 5 en 6)

De herkomst van overtreeders wordt geregistreerd vanaf een BAG van 0,7 promille. Dat is de ondergrens waarbij een automobilist wordt overgebracht naar het bureau om de ademanalyse voor bewijsdoeleinden te ondergaan. De herkomstverdeling van de 56 bestuurders die in 1998 een BAG \geq 0,7 promille hadden, is als volgt:

- horecagelegenheid (bar, café, restaurant, disco)	70%
- bezoek/feestje	14%
- werk/thuis	14%
- sportkantine	2%
- overig/onbekend	0%

Ten opzichte van 1997 is het aandeel van horecagelegenheden in de herkomst van overtreeders nog wat verder toegenomen: van 59% tot 70%. Gezien het kleine absolute aantal overtreeders van wie de herkomst bekend is, mag aan deze toename niet al te veel waarde worden gehecht. Belangrijker is, dat ook in de rest van Nederland meer dan de helft van alle overtreeders uit een horecagelegenheid blijkt te komen.

Verder blijkt in heel Nederland het aandeel van horecabezoekers groter te zijn naarmate de overtreeders jonger zijn. In Gelderland is dat beeld minder duidelijk; voor 1997 en 1998 tezamen kan wel worden geconcludeerd, dat bij de overtreeders van 50 jaar en ouder het aandeel horecabezoekers wat kleiner is dan bij de jongere overtreeders.

3.6. Alcoholgebruik naar politieregio (tabel 7)

In vergelijking met 1997 is het rijden onder invloed in Gelderland-Midden in 1998 wat toegenomen en in Gelderland-Zuid wat afgenomen, maar deze verschuivingen zijn niet statistisch significant. In Noord- en Oost-Gelderland is het aandeel overtreeders precies gelijk gebleven.

3.7. Enquêteresultaten politietoezicht

Ook in 1998 heeft de SWOV weer een korte telefonische enquête uitgevoerd onder de politiecoördinatoren van het SWOV-onderzoek. De enquête is bedoeld om een globale indruk te krijgen van het toezichtniveau en van de aard van het toezicht. De enquêteresultaten per provincie zijn slechts beperkt bruikbaar vanwege de geringe steekproefomvang (acht onderzoeksgebieden). De volgende globale resultaten van de Gelderse enquête zijn het vermelden waard:

- Volgens de contactpersonen van de politie is het toezichtniveau in 1998 in Nijmegen ongeveer gelijk gebleven en in de meeste overige onderzoeksgebieden iets toegenomen. Alleen in de Bommelerwaard is het (in 1997 nog relatief lage) toezichtniveau ruim verdubbeld.
- In Nijmegen, Apeldoorn en Arnhem zijn gemiddeld eens per maand aselecte alcoholcontroles met grotere teams uitgevoerd. In de overige onderzoeksgebieden zijn dergelijke grotere controles gemiddeld eens in de drie à vier maanden uitgevoerd.
- Aselecte alcoholcontrole door surveillanceteams vond in de meeste onderzoeksgebieden vrijwel dagelijks plaats; in Arnhem, Nijmegen en Over-Betuwe werden zulke controles incidenteel uitgevoerd.

- Alcoholcontrole onder betrokkenen bij ongevallen vond in 1998 in Apeldoorn, Nunspeet e.o. en de Bommelerwaard redelijk systematisch plaats. In de overige onderzoeksgebieden werden de betrokken bestuurders voornamelijk gecontroleerd bij voorafgaande verdenking van alcoholgebruik.

In vergelijking met 1997 is het toezichtniveau in Gelderland in 1998 verhoogd, zowel door uitbreiding van de aselechte alcoholcontroles (gepland én tijdens de surveillance) als door meer systematische alcoholcontrole bij ongevallen.

4. Conclusies en aanbevelingen

4.1. Conclusies

Nadat het alcoholgebruik van automobilisten in Gelderland tussen 1993 en 1995 een stijgende lijn vertoonde, is het daarna weer geleidelijk afgenomen. Over bijna de hele periode 1991-1998 is het Gelderse beeld wat gunstiger dan het landelijke beeld. Extra positief daarbij is, dat ook het aandeel zeer zware overtreders (BAG > 1,3‰) de laatste jaren licht is afgenomen: van 0,7% in 1996 tot 0,5% in 1997 en 1998. In een aantal andere provincies heeft dit laatste verschijnsel zich eveneens voorgedaan. Het is mogelijk, dat de op 1 juni 1996 van kracht geworden administratieve vorderingsprocedure ex art. 130 WW hierbij een rol speelt, maar kwantitatieve gegevens om deze veronderstelling te toetsen zijn nog niet voorhanden. Daarnaast kan het toegenomen politietoezicht een rol hebben gespeeld. Met name in Apeldoorn stond het toezicht in 1998 op een relatief hoog niveau. Het bestond uit een mix van frequente geplande controles met grotere teams, dagelijkse aselechte controle door surveillanceteams en systematische controle bij ongevallen.

De licht positieve tendens in Gelderland, die uit het voorgaande valt af te leiden, leek in 1997 weer teniet gedaan te worden door een toename van het rijden onder invloed door jonge mannelijke bestuurders. Ook in de rest van Nederland was zo'n tendens waarneembaar. In 1998 is dat beeld voor Gelderland echter niet bevestigd.

Van de Gelderse rijders onder invloed in weekendnachten komt ongeveer twee derde uit een horecagelegenheid of sportkantine.

4.2. Aanbevelingen

Aangezien een meerderheid van de rijders onder invloed in Gelderland, net als in de rest van Nederland, uit een horecagelegenheid of sportkantine komt, is het van belang dat in die sfeer maatregelen worden getroffen. Speciaal vervoer per bus of taxi kan een belangrijk middel zijn om te voorkomen dat aangeschoten jongeren zelf gaan rijden. Maar met name goedkoop busvervoer naar en van discotheken kan ook een schaduwzijde kan hebben, als het als alibi dient voor onverantwoord alcoholgebruik. Op die manier kunnen uitgaansgelegenheden een kweekvijver worden voor probleemdrinkers die later en/of elders - bij gebrek aan goedkoop alternatief vervoer - wel onder invloed achter het stuur kruipen. Daarom zijn bij maatregelen in de sfeer van alternatief vervoer tegelijkertijd ook maatregelen nodig in de sfeer van voorlichting over verantwoord drink- én schenkgedrag in uitgaansgelegenheden. Een onderdeel daarvan kan zijn, dat bezoekers van horecagelegenheden in de gelegenheid worden gesteld hun bloedalcoholgehalte te testen. Zo zou in café's en/of restaurants bij het aanbieden van de rekening ook een informatiekaartje over de mogelijke gevolgen van rijden onder invloed (ongevalskans, sancties bij betrapping door de politie) aangeboden kunnen worden. Via zo'n kaartje zou de klant ook een gratis ademtest kunnen worden aangeboden (bijvoorbeeld op een draagbare ademtester van een type dat is goedgekeurd voor gebruik door de politie).

Het effect van voorlichtingsacties in de horeca kan worden vergroot, als ze worden ondersteund door politietoezicht. Binnen- en buitenlands onderzoek heeft aangetoond, dat de grootste generaal-preventieve effecten zijn te verwachten van frequente aselechte alcoholcontroles met grotere teams. Als zulke controles voor een belangrijk deel worden geconcentreerd in weekendnachten, kunnen ze bovendien een toegevoegde waarde hebben: het controleteam kan, wanneer dat nodig is, snel worden ingezet voor het bestrijden c.q. in de kiem smoren van openbare-ordeproblemen.

Overigens is het merkwaardig, dat bij de - terechte - ophef over zinloos geweld op straat al te gemakkelijk voorbij wordt gegaan aan de meest absurde vorm daarvan: het rijden onder invloed van alcohol en andere rijgevaarlijke middelen. Hoewel rijders onder invloed waarschijnlijk zelden de intentie hebben anderen of zichzelf letsel toe te brengen, vallen er in Nederland per jaar, alleen al ten gevolge van alcoholongevallen, ongeveer 235 doden en 2.000 zwaargewonden. De maatschappelijke kosten daarvan belopen een bedrag in de orde van twee miljard gulden per jaar.

Onderzoeksgebied:

Inwonertal:

Contactpersoon:

A. *Kunt u globaal aangeven, hoe het politietoezicht op alcoholgebruik in het verkeer zich in 1998 heeft ontwikkeld (ten opzichte van 1997):*

☐ toegenomen met	☐ minder dan 50%
	☐ 50-100%
	☐ meer dan 100%
☐ afgenomen met	☐ minder dan 50%
	☐ 50-100%
☐ gelijk gebleven	

B. *Zijn in 1998 in uw toezichtgebied de volgende soorten alcoholcontrole uitgevoerd:*

1. geplande **aselecte** controles met grotere teams:

- ja, namelijk (aantal)
- nee

2. **aselecte** controles tijdens de surveillance:

- ja, (bijna) dagelijks
- ja, incidenteel
- nee

3. alcoholcontrole **bij ongevallen**:

- ja, systematisch
- ja, incidenteel (alleen bij verdenking)
- nee

WPM-analyse biedt de mogelijkheid niet alleen de samenhang tussen twee variabelen (bijvoorbeeld 'jaar * BAG') te toetsen, maar ook die tussen drie of vier variabelen (bijvoorbeeld 'jaar * geslacht * leeftijd * BAG').

Elke variabele is opgedeeld in een beperkt aantal klassen. Ten behoeve van de analyse worden de klassen steeds in twee groepen onderverdeeld (gedichotomiseerd). Per variabele is het aantal opdelingen gelijk aan het aantal klassen minus 1. De klasse(n) met een positief teken wordt/worden steeds vergeleken met de klasse(n) met een negatief teken. Klassen met de waarde 0 worden niet meer in de analyse betrokken.

Bij een variabele als 'geslacht' (twee klassen) is er slechts één vergelijking mogelijk, namelijk tussen mannen en vrouwen. De 'designmatrix' voor de analyse is dan: 1 -1.

De variabele 'leeftijd' is in vier klassen ingedeeld. De designmatrix bevat drie vergelijkingen. Welke dat zijn, hangt af van de vooraf - al dan niet expliciet - geformuleerde hypothesen. In dit geval is op grond van bevindingen in de rest van Nederland gekozen voor de volgende 'design-matrix':

1	-1	-1	1	(jongeren en ouderen versus de middengroepen)
1	0	0	1	(jongeren versus ouderen)
0	1	-1	0	(de groep van 25-35 jaar versus de groep van 35-50 jaar)

Of er significante verschillen in de BAG-verdeling naar geslacht enzovoort bestaan, blijkt uit de chi-kwadraatwaarde die uit de analyse volgt, in combinatie met het bijbehorende aantal vrijheidsgraden (df). De bijdrage van de verschillende klassen aan een eventueel significant effect blijkt uit de standaardscore (= Z-waarde) per deelanalyse.

Het is mogelijk, dat uit een analyse volgt dat er in het geheel genomen geen significante verschillen zijn in de BAG-verdeling naar een bepaald kenmerk (bijvoorbeeld geslacht), maar dat er wel sprake is van een significant speciaal effect (bijvoorbeeld: onder de mannen komen verhoudingsgewijs meer zware overtreders voor dan onder de vrouwen).

In het kader van het onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Gelderland is tweezijdig getoetst op 5%-niveau: voor een significant effect moet de χ^2 -waarde groter zijn dan 3.84 bij één vrijheidsgraad; de Z-waarde moet groter zijn dan 1.96.

Bijlage 3

Tabellen 1 t/m 7

- 1a. *Alcoholgebruik naar weekendnacht in 1997*
- 1b. *Alcoholgebruik naar weekendnacht in 1998*

- 2a. *Alcoholgebruik naar nacht en gebied in 1997*
- 2b. *Alcoholgebruik naar nacht en gebied in 1998*

- 3a. *Alcoholgebruik naar nacht en tijdstip in 1997*
- 3b. *Alcoholgebruik naar nacht en tijdstip in 1998*

- 4a. *Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd in 1997*
- 4b. *Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd in 1998*

- 5a. *Herkomst van overtredders naar BAG-klasse in 1997*
- 5b. *Herkomst van overtredders naar BAG-klasse in 1998*

- 6a. *Herkomst van overtredders naar leeftijd in 1997*
- 6b. *Herkomst van overtredders naar leeftijd in 1998*

- 7a. *Alcoholgebruik naar politieregio in 1997*
- 7b. *Alcoholgebruik naar politieregio in 1998*

Weekendnacht	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
Vrijdag	1.084	4,2%	1,0%	1,3%	0,5%	2,8%
Zaterdag	1.453	5,3%	1,7%	1,3%	0,6%	3,6%
Totaal	2.537	4,8%	1,4%	1,3%	0,5%	3,2%

Tabel 1a. Alcoholgebruik naar weekendnacht in 1997.

Weekendnacht en gebied	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Vrijdag</i>						
Apeldoorn	282	5,0%	2,1%	3,2%	0,7%	6,0%
Over-Betuwe	169	4,7%	1,8%	1,2%	--	3,0%
Achterhoek	226	4,9%	0,4%	0,9%	0,4%	1,8%
Nunspeet e.o.	407	2,9%	0,2%	0,2%	0,5%	1,0%
Totaal	1.084	4,2%	1,0%	1,3%	0,5%	2,8%
<i>Zaterdag</i>						
Arnhem	499	6,4%	1,8%	1,4%	0,4%	3,6%
Nijmegen	412	4,9%	1,7%	1,7%	0,7%	4,1%
Bommelerwaard	241	2,5%	2,5%	0,8%	0,4%	3,7%
Ede e.o.	301	6,3%	1,0%	1,0%	0,7%	2,7%
Totaal	1.453	5,3%	1,7%	1,3%	0,6%	3,6%

Tabel 2a. Alcoholgebruik naar weekendnacht en gebied in 1997.

Weekendnacht	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
Vrijdag	1.310	4,8%	1,1%	1,1%	0,3%	2,5%
Zaterdag	1.526	4,5%	1,9%	1,0%	0,6%	3,5%
Totaal	2.836	4,7%	1,5%	1,1%	0,5%	3,1%

Tabel 1b. Alcoholgebruik naar weekendnacht in 1998.

Weekendnacht en gebied	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Vrijdag</i>						
Apeldoorn	388	4,6%	1,8%	2,3%	1,0%	5,2%
Over-Betuwe	266	4,1%	1,1%	0,8%	--	1,9%
Achterhoek	258	4,7%	0,4%	0,4%	--	0,8%
Nunspeet e.o.	398	5,5%	0,8%	0,8%	--	1,5%
Totaal	1.310	4,8%	1,1%	1,1%	0,3%	2,5%
<i>Zaterdag</i>						
Arnhem	381	5,5%	3,4%	1,6%	0,5%	5,5%
Nijmegen	439	4,3%	0,9%	0,7%	0,5%	2,1%
Bommelerwaard	445	2,9%	1,3%	0,7%	0,7%	2,7%
Ede e.o.	261	6,1%	2,3%	1,5%	0,8%	4,6%
Totaal	1.526	4,5%	1,9%	1,0%	0,6%	3,5%

Tabel 2b. Alcoholgebruik naar weekendnacht en gebied in 1998.

Weekendnacht en tijdstip	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%o)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Vrijdag</i>						
22-24 uur	587	3,9%	0,5%	0,9%	0,2%	1,5%
00-02 uur	366	5,5%	1,6%	0,5%	0,3%	2,5%
02-04 uur	131	1,5%	1,5%	5,3%	2,3%	9,2%
Totaal	1.084	4,2%	1,0%	1,3%	0,5%	2,8%
<i>Zaterdag</i>						
22-24 uur	747	4,3%	0,7%	0,4%	0,3%	1,3%
00-02 uur	434	5,5%	2,3%	2,1%	0,7%	5,1%
02-04 uur	272	7,7%	3,7%	2,6%	1,1%	7,4%
Totaal	1.453	5,3%	1,7%	1,3%	0,6%	3,6%

Tabel 3a. Alcoholgebruik naar weekendnacht en tijdstip in 1997.

Geslacht en leeftijd	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%o)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Mannen</i>						
18-24 jaar	358	3,6%	2,2%	1,4%	0,6%	4,2%
25-34 jaar	556	5,8%	1,4%	1,3%	0,5%	3,2%
35-49 jaar	485	6,0%	1,2%	1,2%	0,6%	3,1%
50 jaar e.o.	383	5,5%	1,6%	2,1%	0,8%	4,4%
Totaal	1.782	5,3%	1,6%	1,5%	0,6%	3,6%
<i>Vrouwen</i>						
18-24 jaar	169	0,6%	--	1,2%	--	1,2%
25-34 jaar	240	2,5%	1,7%	0,4%	--	2,1%
35-49 jaar	229	7,4%	1,3%	1,7%	0,9%	3,9%
50 jaar e.o.	117	2,6%	0,9%	--	--	0,9%
Totaal	755	3,6%	1,1%	0,9%	0,3%	2,3%

Tabel 4a. Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd in 1997.

Weekendnacht en tijdstip	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥1,3	≥0,5
<i>Vrijdag</i>						
22-24 uur	696	4,9%	0,9%	0,6%	0,1%	1,6%
00-02 uur	420	5,2%	0,7%	0,7%	--	1,4%
02-04 uur	194	3,6%	2,6%	4,1%	1,5%	8,2%
Totaal	1.310	4,8%	1,1%	1,1%	0,3%	2,5%
<i>Zaterdag</i>						
22-24 uur	662	4,2%	1,2%	0,3%	0,5%	2,0%
00-02 uur	518	4,4%	1,9%	1,0%	--	2,9%
02-04 uur	346	5,2%	3,2%	2,6%	1,7%	7,5%
Totaal	1.526	4,5%	1,9%	1,0%	0,6%	3,5%

Tabel 3b. Alcoholgebruik naar weekendnacht en tijdstip in 1998.

Geslacht en leeftijd	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥1,3	≥0,5
<i>Mannen</i>						
18-24 jaar	402	4,5%	1,5%	0,7%	--	2,2%
25-34 jaar	610	4,6%	2,0%	1,1%	0,8%	3,9%
35-49 jaar	506	6,3%	1,6%	1,6%	1,2%	4,3%
50 jaar e.o.	420	8,1%	1,4%	1,9%	0,5%	3,8%
Totaal	1.938	5,8%	1,7%	1,3%	0,7%	3,7%
<i>Vrouwen</i>						
18-24 jaar	213	0,9%	0,5%	1,9%	--	2,3%
25-34 jaar	282	1,1%	0,7%	--	--	0,7%
35-49 jaar	265	4,5%	1,9%	--	--	1,9%
50 jaar e.o.	138	2,2%	2,2%	0,7%	--	2,9%
Totaal	898	2,2%	1,2%	0,6%	--	1,8%

Tabel 4b. Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd in 1998.

BAG-%o	N	Herkomst				
		Horeca	Sportkantine	Bezoek/ feestje	Werk/thuis	Anders/ onbekend
0,7-0,8	8	38%	25%	13%	--	25%
0,8-1,3	33	70%	--	21%	6%	3%
≥ 1,3	13	46%	--	31%	23%	--
Totaal	54	59%	4%	22%	9%	6%

Tabel 5a. *Herkomst van overtreders naar BAG-klasse in 1997.*

Leeftijd	N	Herkomst				
		Horeca	Sportkantine	Bezoek/ feestje	Werk/thuis	Anders/ onbekend
18-24 jr	10	50%	--	30%	10%	10%
25-34 jr	13	69%	--	15%	8%	8%
35-49 jr	19	63%	11%	16%	11%	--
50 jr e.o.	12	50%	--	33%	8%	8%
Totaal	54	59%	4%	22%	9%	6%

Tabel 6a. *Herkomst van overtreders naar leeftijd in 1997.*

Politieregio	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%o)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
N- en O-Gelderl.	915	4,0%	0,9%	1,3%	0,5%	2,7%
Gelderl.-Midden	969	6,1%	1,5%	1,2%	0,4%	3,2%
Gelderland-Zuid	653	4,0%	2,0%	1,4%	0,6%	4,0%
Totaal	2.537	4,8%	1,4%	1,3%	0,5%	3,2%

Tabel 7a. *Alcoholgebruik naar politieregio in 1997.*

BAG-%o	N	Herkomst				
		Horeca	Sportkantine	Bezoek/ feestje	Werk/thuis	Anders/ onbekend
0,7-0,8	12	83%	--	8%	8%	--
0,8-1,3	31	58%	3%	16%	23%	--
≥ 1,3	13	85%	--	15%	--	--
Totaal	56	70%	2%	14%	14%	--

Tabel 5b. *Herkomst van overtredders naar BAG-klasse in 1998.*

Leeftijd	N	Herkomst				
		Horeca	Sportkantine	Bezoek/ feestje	Werk/thuis	Anders/ onbekend
18-24 jr	9	78%	--	--	22%	--
25-34 jr	14	71%	7%	21%	--	--
35-49 jr	20	75%	--	--	25%	--
50 jr e.o.	13	54%	--	38%	8%	--
Totaal	56	69%	2%	14%	14%	--

Tabel 6b. *Herkomst van overtredders naar leeftijd in 1998.*

Politieregio	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%o)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
N- en O-Gelderl.	1.044	5,0%	1,1%	1,2%	0,4%	2,7%
Gelderl.-Midden	908	5,3%	2,4%	1,3%	0,4%	4,2%
Gelderland-Zuid	884	3,6%	1,1%	0,7%	0,6%	2,4%
Totaal	2.836	4,7%	1,5%	1,1%	0,5%	3,1%

Tabel 7b. *Alcoholgebruik naar politieregio in 1998.*